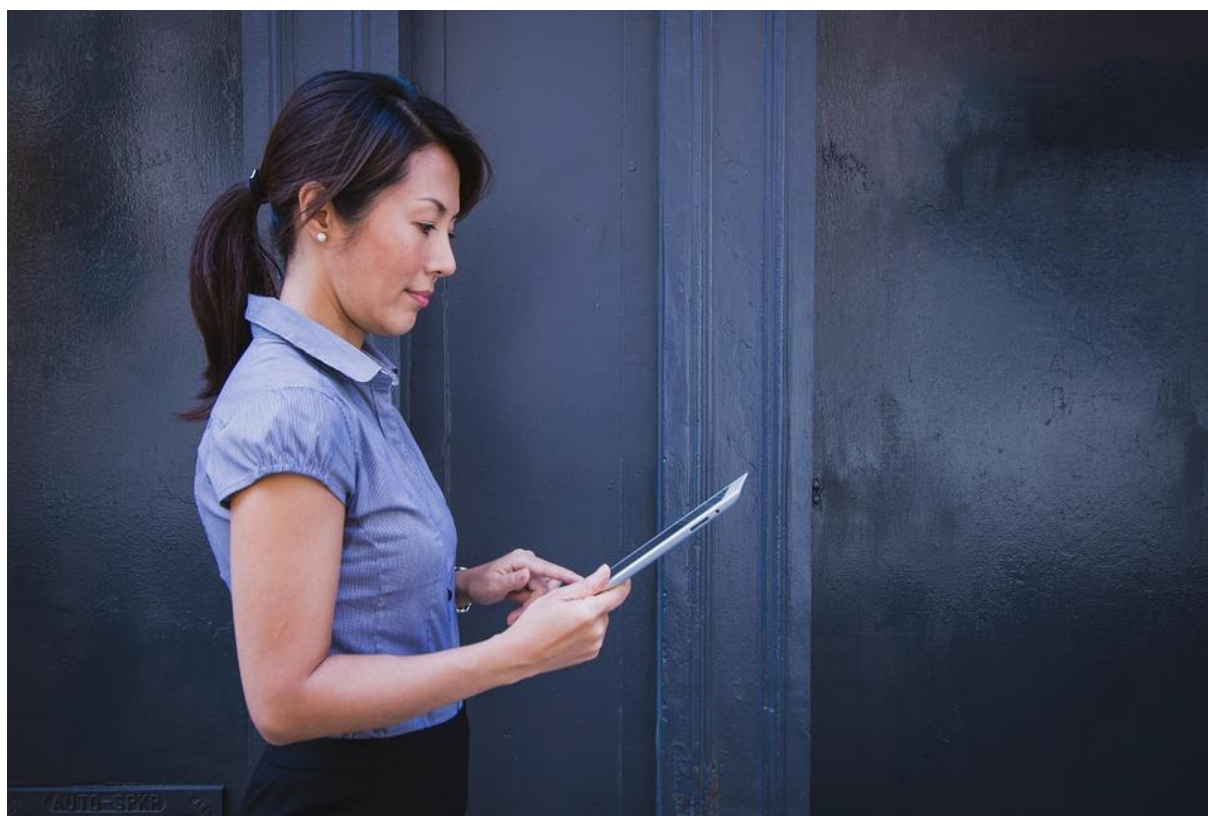

Förstudie regional testbädd

DELRAPPORT 1: KARTLÄGGNING AV KOMMUNERNAS UTMANINGAR OCH FÖRUTSÄTTNINGAR ATT DELTA I EN REGIONAL TESTBÄDD

Sweco Society tackar för förtroendet att genomföra arbetet med att kartlägga en framtida regional testbädd åt Region Örebro län. Sweco har genomfört en enkätundersökning, intervjuer och workshoppar på plats för att på så sätt erhålla en uppfattning om vilka förutsättningar kommunerna har för att delta i en framtida testbädd. Arbetet är en första del där den andra handlar om att ge ett förslag till struktur, finansiering och organisation för en gemensam testbädd.

Sweco – Europas ledande konsultföretag inom hållbar samhällsutveckling. Med 15 000 samhällsutvecklare inom olika discipliner visar vi morgondagens lösningar och bidrar de globala hållbarhetsmålen.

INNEHÅLL

1. INLEDNING.....	3
1.1 Rapportens Syfte	4
2. VAD ÄR EN TESTBÄDD?	5
3. METOD OCH DISPOSITION.....	6
4. WEBBUNDERSÖKNING ANGÅENDE TESTBÄDDAR I KOMMUNERNA	9
4.1 Resultat.....	9
4.2 Samverkan mellan olika aktörer och socialförvaltningen	10
4.3 Digitalisering och teknik.....	11
4.4 Utmaningarna generellt inom socialförvaltningen	12
4.5 Om testbäddens utmaningar.....	12
5. INTERVJUER & WORKSHOPPAR: RESULTAT OCH ANALYS.....	14
5.1 Strategi & omvärldsbevakning.....	14
5.2 Teknikoptimism och teknikpessimism	15
5.3 Hur bor äldre och funktionsnedsatta i regionen?.....	15
5.4 Framtidens personal	16
5.5 Samverkan	17
5.6 Framtida Organisering	18
6. SAMMANFATTNING	21
7. SWECOS REKOMMENDATIONER	22

1. INLEDNING

En nationell utmaning

RISE tog 2017 fram en rapport till Socialstyrelsen baserad på intervjuer med tjugo kommuner där man undersökte varför digitaliseringen går så långsamt. Rapporten visade att brist på kompetens kring e-hälsa och välfärdstjänster var ett viktigt skäl, framförallt i de mindre kommunerna. Andra viktiga skäl var brist på pengar samt en osäkerhet och rädsla kring införandet av välfärdstjänster. Det fanns också frågor om juridik, lönsamhet, etiska frågor, vilka tjänster som finns att upphandla, hur en kravspecifikation ska se ut och så vidare. Rapporten visade att många kommuner saknar struktur och kännedom om hur man kan arbeta med införande av välfärdsteknologi och e-hälsa.

En annan slutsats var att det är ineffektivt att varje kommun ska driva digitaliseringsfrågan själva. För de mindre kommunerna var det inte resursmässigt eller ekonomiskt hållbart att starta och driva digitaliseringsarbetet på egen hand. Behovet av nya innovativa lösningar och testmöjligheter i verkliga förhållanden var omfattande. Genom utökad samverkan kan kommunernas resurser användas effektivt för att öka hastigheten i införande av välfärdsteknik.

Rapporten visade också att kommunerna står inför stora ekonomiska utmaningar på grund av den demografiska utvecklingen med allt fler äldre i kombination med stora svårigheter att rekrytera och kompetensutveckla medarbetare. Ur ett brukarperspektiv visade rapporten att nya arbetsätt kopplade till välfärdsteknologi kan förskjuta behovet av insatser och möjliggöra kvarboende i ordinärt boende, ökad självständighet och delaktighet.

En regional utmaning

2016 tog regeringen tillsammans med Sveriges kommuner och landsting fram Vision e-hälsa 2025. Visionen slår fast att Sverige skall vara bäst i världen på att använda digitaliseringens och e-hälsans möjligheter i syfte att underlätta för människor att uppnå en god och jämlik hälsa och välfärd samt utveckla och stärka egna resurser för ökad självständighet och delaktighet i samhällslivet.¹

Hur rustade var kommunerna i Örebro län för att nå målet om att bli världsledande på digital teknik? Under 2017 och 2018 genomförde samtliga kommuner i Örebro län en LIKA-värdering, ett självvärderingsverktyg som är framtaget för att stödja kommunerna för en fortsatt digitalisering. LIKA-värderingen visade bister när det gäller ledning, kompetens och användning inom samtliga kommuner i länet. Självvärderingen visade att det var långt kvar till visionen om att bli bäst på att använda digitaliseringens och e-hälsans möjligheter för äldreomsorgen och för funktionsnedsatta. Takten måste ökas avsevärt. Befolkningen i regionen blir snabbt äldre samtidigt som personaltillgången minskar. För att möta den utmaningen behöver såväl kommunerna som regionen initiera en samverkansstruktur som tar tillvara den kunskap som finns i regionen och genom samarbete sprida goda exempel och idéer för att möta framtidens utmaningar.

Alfred Nobel Science Park och Örebro kommun driver sedan 2017 Testbädd äldre och funktionsnedsatta. Testbäddens syfte är att främja utveckling och implementering av lösningar och innovationer som bidrar till äldres och funktionsnedsattas möjligheter till trygghet, självständighet och delaktighet. Testbädden har ett uppdrag att involvera regionens övriga kommuner i arbetet med

---

¹ För den som vill veta mer om vision 2025 kan titta närmare på Visionens insatsområden på www.ehalsa2025.se

en fortsatt digitalisering. Eftersom kommunerna skiljer sig åt när det gäller storlek, organisering, resurser och kompetens är ett första steg i ledet för ett framtida samarbete en förstudie.

1.1 RAPPORTENS SYFTE

Förstudien ska ta fram förslag på struktur, finansiering och organisation för en gemensam testbädd i Örebro län för utveckling av välfärdsteknologi som gynnar individen, samhället och näringslivet i Örebro län.

Kartläggningen består av två delar varav den föreliggande rapporten behandlar den första. Det handlar om att kartlägga intresset för att ingå i en regional testbädd. Kartläggningen ska också ligga till grund för ansökan till Vinnovas nationella utlysning: Testbäddar för samhällets utmaningar.

Kartläggningens andra del behandlas i rapport nummer två och handlar om att ta fram ett förslag på struktur, finansiering och organisation för en regional testbädd i samverkan.

2. VAD ÄR EN TESTBÄDD?

Vad är en testbädd? Vinnovas definition är en fysisk eller virtuell miljö där företag, akademi och andra organisationer kan samverka vid utveckling, test och införande av nya produkter, tjänster, processer eller organisatoriska lösningar inom utvalda områden.

När allt fler blir äldre måste samhället möta ett behov och önskemål om att leva aktivt och hälsosamt. För att möta dessa behov och önskemål är det avgörande att företag, innovatörer och entreprenörer kan testa och utveckla sina produkter, system och innovationer. Testbädden är en struktur med tillgång till ett antal olika testmiljöer där företag, entreprenörer, forskare och inte minst användare kan samverka för att testa produkter, processer, nya arbetssätt eller utvärdera.

3. METOD OCH DISPOSITION

Inledningsvis skickade Sweco ut en enkät, därefter genomfördes ett större antal intervjuer med nyckelpersoner i de olika kommunerna. Kompletterande intervjuer genomfördes i efterhand med personer som kunde tillföra utredningen intressanta kunskaper och perspektiv. När intervjuerna var genomförda låg den insamlade kunskapen till grund för en serie workshoppar som genomfördes på plats i kommunerna.

Enkäten

Enkätundersökningen genomfördes i syfte att kartlägga vilka förutsättningar de olika kommunerna har för att kunna medverka i en gemensam regional testbädd.

De som valdes ut som respondenter bedömdes ha viktiga kunskaper om sin kommun som var av vikt för att få fram en uttömmande bild av förutsättningarna för att kunna medverka i en eventuell regional testbädd. Respondenterna bestod i huvudsak av socialchefer och andra nyckelpersoner inom kommunen som bedömdes ha förkunskaper om välfärdsteknologi och dess tillämpning. Som insamlingsmetod valdes en elektronisk enkät på internet med utskick i mejlform. Insamlingsmetoden valdes på följande grunder:

- Mejladresser fanns tillgängliga.
- Resurseffektiv insamling.
- Möjlighet att styra respondenten till frågor som de bedömdes kunna svara på utifrån inledande frågor (selektionsfrågor).

Av Örebro läns tolv kommuner ingick nio och de var:

- Askersunds kommun
- Degerfors kommun
- Hallsbergs kommun
- Hällefors kommun
- Karlskoga kommun
- Laxå kommun
- Lekebergs kommun
- Ljusnarsbergs kommun
- Örebro kommun

I de ingående kommunerna var det två kontaktpersoner i varje kommun som ingick i undersökningen.

Av 18 möjliga respondenter var det 13 som svarade. Det ger en svarsfrekvens på 72 procent. Av de ingående kommunerna svarade minst en från varje kommun så alla kommuner är representerade. Det var dock bara fyra kommuner där båda kontaktpersonerna svarade. Det var endast i en kommun som socialchefen inte svarade. Av kontakterna som ingick i ett nätverk inom e-hälsa var det fem av nio kontaktpersoner i de svarande kommunerna som svarade.

Frågorna utarbetades i samverkan mellan Sweco och Region Örebro län. Ett inledande missivbrev togs fram som grund för mejltexten. I bilaga 1 finns den slutgiltiga enkäten med tillhörande mejltext (missivbrev).

Frågorna handlade i huvudsak om:

- Vilka personella resurser finns inom upphandling och rekrytering av kompetenser inom välfärdsteknik samt om det generella intresset i kommunen för förändringsarbete.
- Samverkan inom IT- och näringslivsavdelningarna inom kommunen. Samverkan mellan kommunen och externa aktörer som högskolor och universitet.
- Kommunens arbete med digitalisering och teknik.
- Farhågor och behov som en testbädd kan eventuellt mötas av i framtiden.

Intervjuerna

Sweco genomförde intervjuer med representanter från åtta av nio kommuner. I några fall representerades kommunerna av två personer. Sammantaget intervjuades tolv personer med olika ledande befattningar i kommunerna. Swecos bedömning är att de personer som intervjuades hade en god överblick och kunskap om inte bara digitalisering utan även andra frågor som var intressanta för undersökningen. Intervjuerna rörde sig kring följande punkter:

- Idag,
- organisering,
- samverkan och
- framtiden.

Under respektive rubrik ställde Sweco fördjupande frågor i syfte att förstå respektive kommuns struktur och utmaningar i arbetet med digitalisering. Syftet med intervjuerna var också att se vilka förutsättningar kommunerna har för att delta i ett regionalt samarbete.

Utöver företrädare för kommunerna intervjuade Sweco ett antal experter som av olika anledningar var intressanta för kartläggningsarbetet. Det rörde sig om företrädare för digitaliseringsprojekt i andra städer, fastighetsägare och enskilda forskare för att nämna några.

Workshoppar

Sweco besökte sex av de nio kommuner som ingick i undersökningen och genomförde en workshopserie. Antalet personer som deltog på workshopparna var i snitt åtta till tio personer som tillsammans representerade kommunens olika delar, allt från äldreboende, funktionsnedsättning, IT-stöd och andra relevanta funktioner.

Av olika anledningar valde tre kommuner att inte delta. Emellertid uppfattar Sweco att de kommuner som deltog bidragit med omfattande material. Sammantaget skapade deltagarna en bra bild av hur regionen står rustad inför det kommande digitaliseringsarbete som behöver genomföras.

Sweco genomförde workshoppar utifrån modellen scenario och processkartläggning. Workshopmodellen har tagits fram av Sweco och syftar till att synliggöra den process som måste till för att lösa ett problem. Modellen har ett antal steg som inleds med en kort föreläsning där Swecos företrädare berättade om vad som hänt, vad som händer och vad vi kan förvänta oss för händelser i framtiden på digitaliseringsområdet i förhållande till den ökande andelen äldre och gruppen funktionshindrade. Det var i detta fall en introduktion som samlade ihop kunskap om digitalisering, äldreomsorg, framtidens arbetsmarknad och förväntad arbetskraftstillång. Därefter delade Sweco ut ett specialskrivet scenario där varje kommun fick att antal problem att lösa.

Det scenario som varje kommun fick var dels skrivet utifrån den kunskap som hämtats in från enkäten, dels de genomförda intervjuerna. I samtliga fall utgick scenariot från en relativt nära framtid: 2029. Olika kommuner arbetade därför med lite olika problembilder.

4. WEBBUNDERSÖKNING ANGÅENDE TESTBÄDDAR I KOMMUNERNA

4.1 RESULTAT

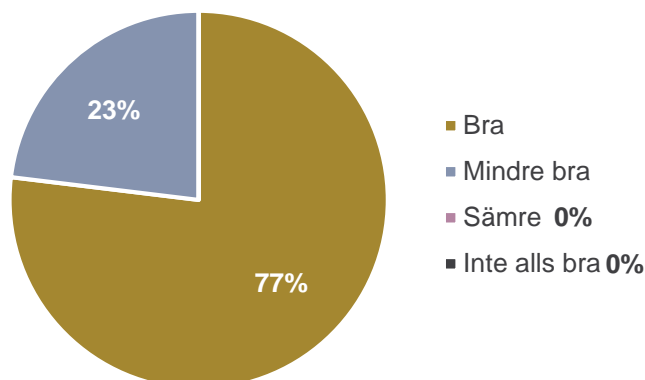
I det följande presenteras undersökningens resultat. Det redovisas i huvudsak för totalen men någon särredovisning kan förekomma där det har varit lämpligt och informativt för undersökningens huvudsyfte.

Personella resurser

Av de som svarat angav 92 procent att de inte har specialistkompetens inom området välfärdsteknik för upphandling och 69 procent angav att de inte har ansvariga för utvecklingsarbete gällande välfärdsteknik inom kommunen. Det var dessutom 77 procent som angav att kommunen inte rekryterar kompetenser inom digitalisering och välfärdsteknik. Av de som svarade att de rekryterar kompetenser angav ingen att det var svårt eller mycket svårt att rekrytera kompetenser inom digitalisering och välfärdsteknik. Samma personer uppgav att om kompetensen rekryteras så är det ofta på deltid.

Som LIKA-utvärderingen visade saknades kompetens inom såväl ledning, kompetens och användning i samtliga kommuner. Swecos enkät visar att det utöver det saknas kompetens när det gäller uppskalning och utvecklingsarbete. Utöver det visar enkäten att det inte pågår någon rekrytering av kompetens inom dessa områden.

Diagram 1. Upplevelsen av intresset för förändringsarbete inom kommunen

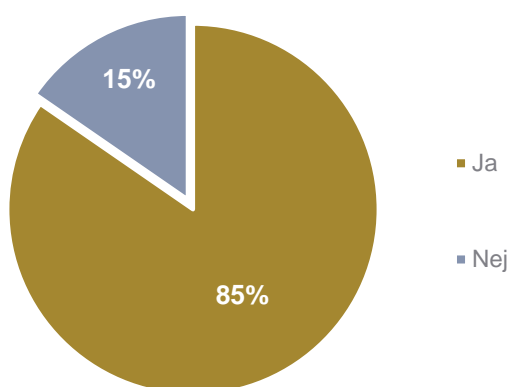

Hela 77 procent upplever att intresset var bra för förändringsarbete inom kommunen. Ingen svarade att det var inte bra.

4.2 SAMVERKAN MELLAN OLIKA AKTÖRER OCH SOCIALFÖRVALTNINGEN

Det var en större andel som tyckte att stöd och samverkan fungerar bra eller väldigt bra med IT-avdelningen jämfört med näringslivsavdelningen. Det var dock 38 procent som inte kunde svara på frågan om samverkan med näringslivsavdelningen vilket har påverkat den sammanlagda bedömningen.

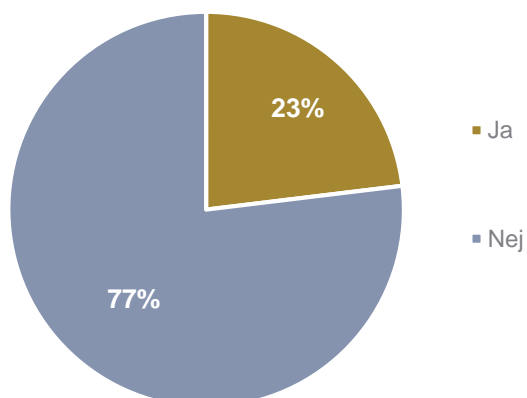
Diagram 2. Erfarenhet av samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor

En klar majoritet anger att det finns erfarenhet av samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor, hela 91 procent anger också att det finns en god samverkan. Bland de som svarade att det inte finns en samverkan var det hälften som önskade en samverkan mellan socialförvaltning och universitet/högskola.

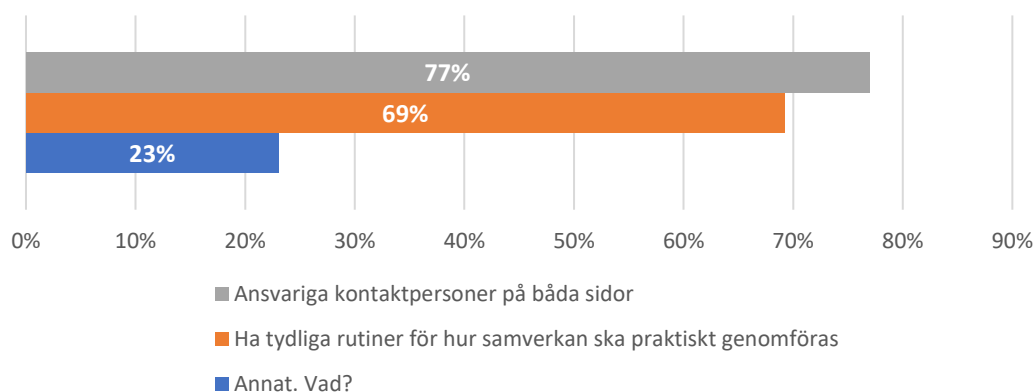
En jämförelse mellan enkätsvaren och intervjuerna/workshopparna när det gäller samverkan mellan socialförvaltningen och högskolan/universitet visar att det finns en god samverkan mellan kommunerna men att det saknas ett samarbete med universitet och högskola. Sweco bedömer att intervjufrågorna och workshopparna var betydligt mer fokuserade på frågor som rör digitalisering och då sjönk siffrorna betydligt. Nästa diagram stärker den analysen.

Diagram 3. Finns det ett resultat av samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor som ni i kommunen vill lyfta fram?

Det framkom klart dock att det inte fanns något resultat av samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor som man ville lyfte fram. Det var 77 procent av de svarande som angav att det inte fanns något resultat av samverkan som man ville lyfta fram.

Diagram 4. Hur skulle ni vilja utveckla en samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor? Flera svar möjliga

På frågan om hur man skulle vilja utveckla en samverkan mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor var det 77 procent som svarade att det bör finnas ansvariga kontaktpersoner hos respektive aktör. Tydliga rutiner för hur samverkan ska genomföras lyftes också fram i hög grad med 69 procent svarande. Bland de som svarade annat var det "ämnesråd" och att behovet får avgöra från gång till gång som lyftes fram.

När det gäller samverkan mellan socialförvaltningen och näringslivet var det ett liknande resultat som kom fram som för samverkan med universitet och högskolor. Det var dock en klart mindre andel som angav att samverkan var god mellan socialförvaltningen och näringslivet än den andel som uppgav att samverkan var god mellan socialförvaltningen och universitet/högskolor. Det var 45 procent som svarade att samverkan var god med näringslivet jämfört med 91 procent som angav att den var god med universitet/högskolor.

Det var en något större andel, 85 procent jämfört med 77 procent för universitet/högskolor som angav att det inte fanns något exempel på samverkan att lyfta fram mellan socialförvaltningen och näringslivet.

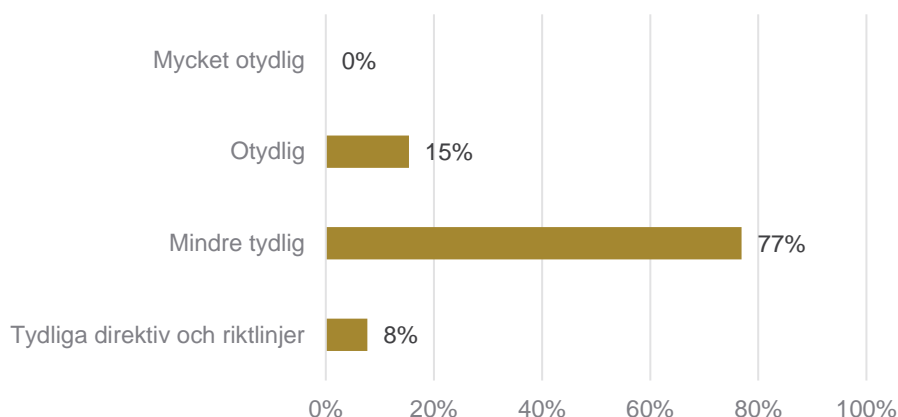
Även när det gällde hur man skulle vilja utveckla samverkan mellan socialförvaltningen och näringslivet var det kontaktpersoner på respektive sida som lyftes fram som viktigast.

Sweco tar fasta på kommunernas önskan om en kontaktperson i sitt förslag till framtida samarbete i form av ett digitaliseringsombud. Mer om det längre fram i rapporten.

4.3 DIGITALISERING OCH TEKNIK

Bland de svarande kommunernas respondenter var det 58 procent som angav att det inte finns en kommunövergripande strategi och mål för digitalisering.

Diagram 5. Upplevelsen av den politiska viljan/inställningen till digitalisering i kommunen

Ingen av respondenterna upplevde att den politiska viljan/inställningen till digitalisering i kommunen var mycket otydlig. Samtidigt var det bara 8 procent som upplevde att det fanns tydliga direktiv och riktlinjer för den politiska viljan/intresset för digitalisering i kommunen.

4.4 UTMANINGARNA GENERELLT INOM SOCIALFÖRVALTNINGEN

Av respondenterna var det 92 procent som svarade att det finns andra pågående utvecklingsarbeten inom socialförvaltningen.

I de aktuella kommunerna finns det pågående utvecklingsarbeten som enligt kommentarerna var inriktade mot effektivisering genom digitalisering av olika tjänster. Det var tjänster som "läkemedelsrobot", "kameratillsyn" och "digitalisering av försörjningsstödsansökningar".

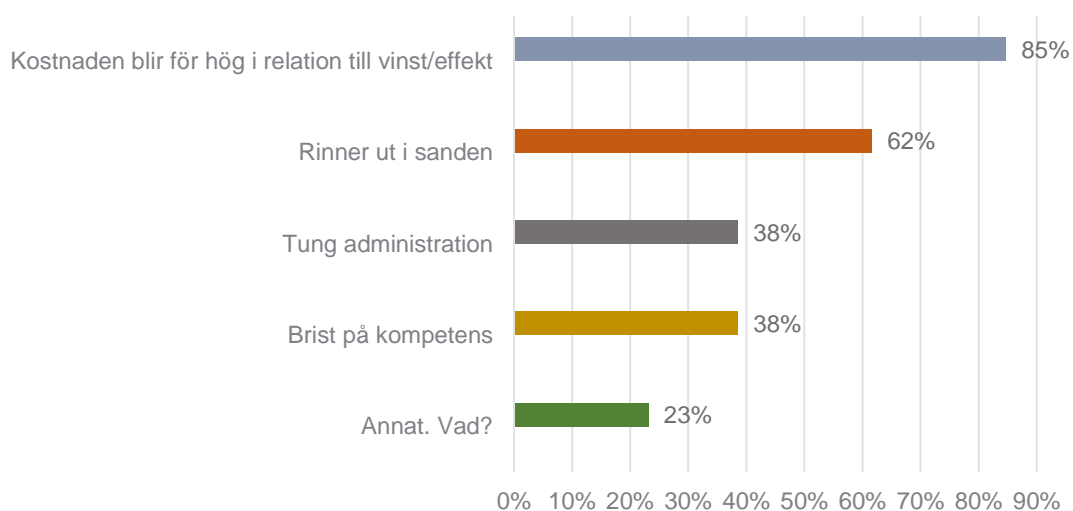
Enligt kommentarerna såg man framförallt utmaningar inom området teknik/infrastruktur som berörde kompetens och tidsåtgång.

På frågan om vilka de största utmaningarna är i framtiden inom Socialförvaltningens verksamheter förutom ekonomi och personalrekrytering, lyfte man fram områden som kvalitet, rättssäkerhet och integration mellan digitala system.

4.5 OM TESTBÄDDENS UTMANINGAR

I enkäten ställdes också frågor om vilka farhågor och behov som fanns inför en eventuell medverkan i testbädden. Respondenterna lyfte bland annat fram "trygghetsskapande teknik" och hjälp med finansiering av införande av digital teknik inom området, som behov som testbädden kan möta i framtiden.

Diagram 6. Vilka farhågor finns med att medverka i testbädden? Flera svar möjliga

Enligt kommunerna finns det en del farhågor och risker med en medverkan i testbädden. Det som flest lyfte fram var att kostnaden skulle bli för hög i relation till vinsten av införd teknik. Av respondenterna var det 85 procent som svarade det alternativet. Det svarsalternativ med lägst andel svarande, 23 procent, var farhågor som till exempel "syfte och mål inte tydliggjort från början" och "avancerad drift".

Att så många kommuner hade farhågor om att kostnaden skulle bli för hög beror sannolikt på att enkäten inte angav en organisationsplan. Swecos uppfattning är att kommunerna spontant föreställde sig en finansiering där kommunerna antingen gick in med en ägarandel eller att ägarskapet fördelades procentuellt efter kommunstorlek eller liknande. I samband med intervjuerna och i synnerhet i samband med workshopparna som Sweco genomförde handlade diskussionerna uteslutande om fördelarna med samverkan mellan kommunerna när det gäller frågor som rör digitalisering.

När respondenterna fick beskriva sina förväntningar på medverkan i en testbädd lyftes följande fram:

"Få del av andras utveckling, att vi göra det tillsammans i länet, utbyta erfarenheter, få tips och hjälp med omvärldsbevakning, piloter"
"Att få vara med och testa olika välfärdstekniker. Tryggöra omsorgstagare inför ev. införande av olika välfärdsteknik"
"Modet att våga prova nytt. Ökad kunskap om tekniska möjligheter. Bättre/kvalitativare införanden av välfärdstekniker."
"Underlätta, stödja införande av välfärdsteknik och att det kan erhållas kompetens från regionen."
"Genom tekniska lösningar ökat medbestämmande samt att medborgarna får möjligheten att bo längre i sina hem."
"Nytänk inom omsorgen av personer med funktionsnedsättning och äldreomsorg. Ta tillvara ny kunskap på nya sätt. Effektivisera rutinjobb som ex beställningar av tvätt, sjukvårdsmaterial och dylikt."

5. INTERVJUER & WORKSHOPPAR: resultat och analys

Följande del i rapporten är resultat av såväl de intervjuer som workshoppar som genomfördes under hösten 2019. Sweco väljer att presentera och analysera svaren från såväl intervjuerna som workshopparna tillsammans. Utifrån det omfattande material som Sweco samlade in presenteras nedan det som har direkt bäring på arbetet med den framtida testbädden.

Diskussionen om digitalisering

Sweco inledde intervjuerna med att fråga om det fanns en pågående diskussion om digitalisering i kommunen. Svaren visar att så är fallet. Man kan dock konstatera att diskussionen ser ganska olika ut runt om i regionen. I några fall diskuteras olika produkter, i andra fall lyftes snarare behovet av att initiera en diskussion kring frågorna.

Efter det att Sweco genomfört intervjuerna framgår att det i samtliga kommuner fanns en föreställning om att digitalisering var ofrånkomligt och den enda möjliga vägen att gå för att klara framtidens utmaningar. Det fanns också en gemensam frustration över att det inte händer så mycket som man önskar. I samband med workshopparna konstaterade flera deltagare att politikerna dröjde med att prioritera frågan.

I samband med frågan om vilka digitala lösningar man har räknade man upp de olika sätt på vilket kommunen arbetar med digitala verktyg. Det är tydligt att det finns erfarenhet från digitalisering i någon omfattning i varje kommun. Trots det upplevde många osäkerhet inför en digital omställning. Exakt vad osäkerheten består i skiljer sig litet åt mellan de olika kommunerna, men för de flesta handlar det om att man inte vill göra fel eller köpa in system som visar sig vara utdaterade när de väl kommer igång.

5.1 STRATEGI & OMVÄRLDSBEVAKNING

”Det saknas helt enkelt en övergripande strategi i vår kommun.”

”Det måste finnas en IT-ansvarig som har koll på vad som händer.”

”Vi behöver kartlägga.”

Strategi

De inledande citaten visar tydligt att det finns en önskan om en bättre strategi och omvärldsbevakning när det gäller frågan om e-hälsa och digital teknik. Där är en önskan som också framgår i enkätundersökningen. När Sweco lyssnade till de många grupper som samtalade om framtiden i samband med workshopparna kom ordet strategi upp med jämna mellanrum. Begreppet strategi användes som ett slags paraplybegrepp. Strategi handlade om kunskap, om beredskap och kännedom om hur man kan arbeta med införande av välfärdsteknologi och e-hälsa. Sweco uppfattar att vård- och omsorgsarbetet är ansträngt på flera plan. Där är ett arbete som redan idag kräver en enorm insats för att fungera. Det gäller att förhålla sig till lagkrav, till nya bestämmelser och att ständigt lösa nya problem. Det är helt enkelt svårt för en mindre kommun att sätta sig ner för att skapa en långsiktig strategi.

I samband med workshopparna diskuterade flera grupper att det borde vara en fråga för riksdag och regering. Flera nämnde Sveriges kommuner och regioner (SKR) och därefter regionen. Någon nämnde också DIGG eller Myndigheten för digital förvaltning som borde ta ett större ansvar för digital utveckling. "Kommunerna klarar helt enkelt inte av det själva".

Omvärldsbevakning

Bland såväl de intervjuade som bland deltagarna i workshopparna fanns det några som besökt Ängens forsknings- och besökslägenhet i Örebro. Det fanns också några som besökt mässor och liknande. Men genomgående fanns en önskan om en bättre uppdatering på vad som finns där ute. Det framgår att det många uppfattar att det är svårt att skapa sig en bild av vilka system och produkter som på bästa sätt gynnar äldre och funktionsnedsatta i kommunen. Det är också svårt att förstå hur olika lösningar fungerar tillsammans.

5.2 TEKNIKOPTIMISM OCH TEKNIKPESIMISM

Såväl intervjuerna som arbetet med workshopparna visar att det finns en gemensam förståelse om att tekniken behövs, att den är nödvändig och att den måste intrigeras i verksamheten. Men därefter var det ett glapp mellan *vad* och *hur*. Överlag fann Sweco att det finns en *teknikoptimism* hos samtliga deltagare.

Samtidigt fanns det också en utbredd *teknikpessimism*. Den kom sig främst av de erfarenheter som många hade av att arbeta med digitala lösningar. Det kunde gälla allt från problem med vissa program och prylar till att det saknas uppkoppling. I flera fall tog man upp att personalen ibland jobbade med dubbla system. Exempelvis lyftes att personalen både använder papper och läsplatta för att anteckna. Någon kvitterade ut nyckel varje gång de skulle på platsbesök eftersom de inte litade på att systemen fungerade.

Det framkom också att pessimismen fanns hos personalen i något större utsträckning än hos ledande funktioner. Det är personalen som upptäcker hur och på vilket sätt ett system är känsligt eller helt enkelt inte fungerar som det var tänkt. Det finns också en grundläggande (och begriplig) skepsis bland personal som grundar sig i en rädsla att tekniken skall ersätta mänsklig arbetskraft.

5.3 HUR BOR ÄLDRE OCH FUNKTIONSNEDSATT I REGIONEN?

Svaret är ett en stor del av kommunens äldre och funktionsnedsatta bor hemma och att det är en uttalad strategi bland kommunerna.² Det är intressant med tanke på att mycket av den digitala tekniken därmed måste installeras i hemmen. För många av de kommuner Sweco talade med är det

---

² När det gäller demografin kommer samtliga kommuner att ha en hög andel äldre de närmaste tiotalet åren. I några fall ligger kommunen redan över riksgenomsnittet när det gäller äldre. Paradoxen för många kommuner i hela Sverige är att den äldre befolkningen kostar kommunerna mycket pengar, men det gör också den helt nödvändiga gruppen som skall ta hand om de äldre. De yngre barnfamiljerna och särskilt utbildning för barn och unga utgör en stor ekonomisk post.

långa avstånd mellan hushållen på landsbygden. Det ställer till det redan idag. Mycket tid går åt till transporter då två personer måste besöka en äldre, ibland flera gånger per dag.

Det finns ett antal serviceboenden och det byggs också en del äldre- eller seniorbostäder i kommunerna. I några av kommunerna är just äldreboenden något som prioriterats. Sammantaget kan man säga att det finns tillräckligt med boenden idag. Men situationen kommer sannolikt att förändras då den större grupp som idag är mellan sextio och åttio (vilket statistiken pekar på) insjuknar ett par år efter de fyllt åttio. Möjligheten att bo kvar hemma bygger på en viss mobilitet och att personen är frisk mentalt. I samband med att någon insjuknar i åldersdemens eller drabbas av en fallolycka kan möjligheten att bo hemma förändras över en natt.

5.4 FRAMTIDENS PERSONAL

Eftersom allt fler bor hemma kommer det att behövas personal som besöker de äldre och funktionshindrade i hemmen. Det kommer sannolikt att komma en del digitala lösningar som möjliggör vård och omsorg på distans. Men det kommer även i framtiden att behövas personal, både personal som utför medicinsk behandling och personal som tar hand om de tekniska lösningar som kommer med ett allt mer digitalt samhälle.

I samband med både intervjuerna och workshopparna visade det sig att det kommer att bli problem med personalförsörjningen för de flesta kommuner Sweco talat med. Det gäller såväl den medicinska personalen som den personal som skall installera och underhålla de tekniska lösningar som följer med en utökad digitalisering.

När det gäller sjuksköterskor ser flera kommuner att det blir allt svårare att rekrytera. Det finns en del sätt att lösa problemet. Vissa kommuner erbjuder allt fler att arbeta heltid. I andra fall tar man bort vikarier för att på så sätt minska kostnader. Men trots dessa åtgärder ser många att det kommer att fattas personal.

Ett traditionellt kvinnoyrke

Vård och omsorg har traditionellt varit ett kvinnoyrke i Sverige. För många av de mindre kommunerna ställer det till problem då de unga kvinnor som tidigare sökt sig till dessa yrken idag väljer att utbilda sig till helt andra saker. De utbildar sig i universitetsstäder, och i många fall återvänder de inte till sin hemkommun. De flyttar ofta vidare till någon av Sveriges tre största städer och i några fall vidare ut i världen.³ Det är ett mönster som gäller för hela Sverige och inte bara för kommunerna i regionen.

När Sweco diskuterade den här utmaningen i samband med intervjuerna och workshopparna konstaterade respondenterna att samma mönster inte alltid gällde de yngre männen. De stannar i

---

³ Förändringen mellan en ung kvinna idag och den far- eller mormor hon kanske växte upp med är på många sätt extrem. Den kamp som förts sedan början på 1960-talet har sakta medverkat till att kvinnor emanciperats och idag är det kvinnor som tar över på poster som bara för en generation sedan var fullständigt stängda. Förändringen har varit långsam, kanske är det därför som vård och omsorgen inte riktigt uppmärksammat den samhällsförändring som påverkar framtiden allra mest. Den personal som denna yrkeskategori alltid kunnat räkna med har på många håll försvunnit.

högre utsträckning kvar. Det är möjligt att tänka sig att dessa skulle kunna ersätta kvinnorna. Men sannolikt kommer det inte att ske. Det saknas nämligen folk i drygt ett åttiotal yrken, varav över hälften är traditionellt kopplat till män. Det är i regel yrken som saknar tynga lyft, de har friare arbetstider, bättre möjlighet att göra karriär och inte minst en betydligt högre lön.

Teknisk personal

Initiala installationer av enskilda produkter görs i regel av entreprenörer eller representanter för företaget som säljer produkten. Men när flera system eller produkter skall fungera tillsammans krävs lokal personal som kan felsöka och åtgärda. Digitaliseringen innebär en hel rad kringinstallationer. Om det var brist när det gällde vård- och omsorgspersonal var det än värre när det gäller denna yrkesgrupp. För flera av kommunerna fanns den inte. Redan idag har flera kommuner brist på personal som kan installera och underhålla den teknik som köps in.

IT-magiker

Kan inte IT sköta om it-underhållet? Det är en fråga om emellanåt kom upp i samtalen om digitalisering och särskilt i samband med workshopparna. I samband med några av dessa runt om i regionen fanns en IT-ansvarig närvarande. Just denna kategori uppfattas av många som en slags magiker. De skall fixa allt. Tyvärr är gruppen ofta missuppfattad. Som en av workshopdeltagarna så elegant beskrev det:

-”Vi ser endast till att vägarna fungerar. Vi gör så att trafiken flyter. Men vi tar inte hand om själva bilarna”.

Vad den IT-ansvarige syftar på är att det är nätet som är ansvaret, inte de produkter som olika grupper installerar.

I samband med intervjuerna framkom att kommunikationen med IT många gånger brister. ”Vi talar inte samma språk, de lyssnar inte”. Det kommer sig sannolikt av att man inte talar om samma sak, och att det finns orimliga föreställningar om vad en IT-avdelning gör, och skall göra. Det framgår att det behövs en ny kategori som kan förstå vilken teknik som behövs och hur den skall användas.

5.5 SAMVERKAN

Eftersom hela undersökningen som Sweco genomför handlar om ett eventuellt framtida samverkansprojekt var det intressant att fråga kommunerna hur de ser på samarbete generellt samt om och hur de samarbetar idag. Sammantaget är samarbete något som samtliga kommuner uppfattar som helt nödvändigt. Och de samarbetar i en rad olika projekt och konstellationer redan idag. Av de intervjuade var de flesta också medlemmar i olika chefsnätverk och regionala och nationella samarbeten på olika områden.

Redan idag samarbetar kommunerna i en samverkansstruktur för folkhälsa, social välfärd samt vård och omsorg. Länsdelsgrupperna är indelade i Norr, Söder, Väster och Örebro. I samband med intervjuer och workshoppar redogjordes för samarbeten inom KNÖL eller syd. I dessa samverkanskonstellationer arbetar kommunerna redan idag tillsammans inom en rad områden. Det kan handla om allt från gemensamma lönekontor till IT-support.

Samtliga kommuner beskrev det som att de gillar samverkan och att det är helt nödvändigt för att klara ekonomin. Det finns andra fördelar som att man inte behöver komma på alla lösningar själv, att

det finns lärdomar att dra och inte minst är det ekonomiskt smartare att göra gemensamma inköp. Även i ljuset av behovet av omvärldsanalys och bevakning är erfarenhetsutbytet mycket värt.

Samverkan med näringslivet

I samband med intervjuerna frågade Sweco hur samarbetet med näringslivet ser ut i kommunerna. Sammantaget blev svaret att kommunerna ägnade sig för litet åt sådant samarbete. När samarbeten nämndes handlade det mest om fastighetsbolag som ägde de fastigheter där kommunen bedrev omsorg. I samband med intervjuerna och workshopparna framkom också att samarbetet med forskning och närmare bestämt högskola eller universitet knappt förekom alls. Det var något som samtliga uppfattade som en brist. Det fanns en gemensam föreställning om att det sannolikt pågår forskning som kommunerna inte känner till eller har möjlighet att bevaka i dagsläget.

Sammantaget kan man konstatera att de saknas samarbeten med näringsliv och enskilda företag. Sannolikt hänger det samman med ovana. När det gäller välfärdsteknik är det av tradition en annan huvudman. Idag är det regionen som till stor del står för den välfärdsteknik som brukare får i hemmet. Det är genom en arbetsterapeut, som i sin tur kontaktar regionen som vissa tekniklösningar kommer till hemmet.

5.6 FRAMTIDA ORGANISERING

"Alla kan inte göra allt."

"Det måste högt upp i beslutandeleden."

"Teknik finns det en uppsjö av. Tekniken. Det är inte problemet, hur ska vi nyttja tekniken till och hur ska vi ändra vårt arbetssätt."

"Hur mycket kan personalen ta till sig?"

Såväl intervjuerna som workshopparna ledde fram till en diskussion om framtiden. Och med den en fråga eller diskussion om organisering. Genom samtalen framkom med allt önskvärd tydlighet hur svårt många av de mindre kommunerna har att organisera större framtidsprojekt. I dagsläget saknas resurser för proaktivt arbete i dessa kommuner.

När Sweco frågade om en testbädd kan vara ett komplement till kommunernas eget arbete med inventering av behov och framtidens omställning till en mer digitaliserad vård och omsorg var svaret samfällt positivt. Men för att det ska fungera måste någon vara en central organisatör och när diskussionen gått några varv i de olika grupperna så faller det på regionen att vara projektägare till en framtida regional testbädd. Nedan följer några av de punkter som uppfattades som mest centrala att hantera.

Strategi och omvärldsanalys

Rapporten har redan varit inne på kommunernas behov av en samlad strategi och en omvärldsanalys. Det är självklart så att varje kommun måste göra en behovsinventering utifrån den verklighet som gäller med avseende på demografi, personaltillgång, kommunal ekonomi samt en rad andra faktorer.

På grund av komplexiteten när det gäller frågor som rör digitalisering uppfattas en regional testbädd som en framtida samtalspartner. Att ha tillgång till bred kunskap om digitalisering uppfattades som

en viktig del i att skapa en strategi byggd på en relevant omvärldsanalys. Det ansågs mycket värdefullt att förtäta samarbetet med testbädden och därigenom få tillgång till såväl kunskap om tekniska lösningar som forskning.

Inköp, avtals- och upphandlingssamverkan

En av de frågor som kom upp under workshopparna handlar om samverkan kring inköp och avtal. De medverkande var överens om att det är en fördel om flera av kommunerna kan gå samman för att göra en större upphandling. Det är lättare att ställa krav, och det är lättare att få större och mer etablerade aktörer intresserade av ett samarbete. När en samlad grupp kommuner gör en större upphandling kommer det också leda till att kommunerna i större utsträckning blir beställare av tjänster som de uppfattar behövs. Idag vittnar många om att de befinner sig i händerna på de leverantörer som erbjuder olika välfärdslösningar.

I samband med en intervju med en av regionens större fastighetsägare framkom att kommunerna i regel upprättar avtal som sträcker sig över ett antal år. Det kan hända mycket på kort tid när det gäller välfärdsteknik. Fastighetsägaren uppfattar att kommunerna istället borde upphandla tillgång till lösningar, man konstaterar samtidigt att upprättande av leasingavtal eller avtal av mer tillfällig karaktär kräver kunskap. Det kan vara lättare att ställa krav på en utförare när det är ett större antal kommuner som är inblandade i ett uppköp.

Test och utvärdering

När Sweco frågade vilka välfärdslösningar som de olika kommunerna använder visade det sig att kommunerna använder en hel rad system och tekniska lösningar. I flera fall var det nattkamera som kommunen installerat. När Sweco talade med kommunerna om vilka tekniska lösningar som testats visade det sig att samma produkt testats av flera kommuner. Sweco konstaterar att det sannolikt varit mer effektivt om en eller två kommuner testat en produkt och därefter informerat de andra kommunerna om dess resultat.

Flera av workshopdeltagarna beskrev därtill att få eller ingen av de verksamheter som igångsatts utvärderas på ett bra sätt. Det finns mängder av data och möjliga analyser som inte görs. Det finns helt enkelt inte resurser till utvärdering.

Juridik och etik

I samband med såväl intervjuerna som workshopparna framkom att det saknas kunskap om juridiska frågor i samband med exempelvis kamerainstallationer. Sweco har sedan tidigare uppdrag god kunskap om att datainspektionen kan vara restriktiv när det gäller möjligheten att filma.

När det gäller frågor om etik var frågan om kamera återigen ett exempel som diskuterades under intervjuerna. Den fråga som kom upp i flera samtal handlade om huruvida det är etiskt korrekt att installera en kamera när en brukare är dement och därmed saknar möjlighet att bestämma. När det gäller etik framkom också att flera oroade sig för en tilltagande ensamhet i samband med en ökad digitalisering.

Utbildning och IT-kunskap

När det gäller organisering var frågan om utbildning central, och en genomgående utmaning för många av kommunerna. När ett nytt system sätts in måste personalen utbildas. Och det räcker inte med ett tillfälle. Det är stor omsättning på personalen, vilket innebär att samma utbildning måste göras flera gånger. Utbildning inkluderar också kunskap om system, programvara och allmän kunskap om datorer. Swecos arbete med andra digitaliseringsprojekt och genom samtal med kommunerna i regionen visar att den digitala kompetensen i vissa fall är begränsad. Det gäller också kunskapen om hur man utbildar sig själv vilket är möjligt genom olika kurser på nätet.

6. SAMMANFATTNING

Rapportens syfte var att ta fram förslag på struktur, finansiering och organisation för en gemensam testbädd i Örebro län för utveckling av välfärdsteknologi som gynnar individen, samhället och näringslivet i Örebro län. Rapporten har kartlagt intresset för att ingå i en regional testbädd. Kartläggningen omfattar nio av länets tolv kommuner.

Inledningsvis skickade Sweco ut en enkät. Av 18 möjliga respondenter svarade 13. Därefter genomfördes intervjuer med nyckelpersoner i de olika kommunerna. Sammantaget intervjuades 12 personer i olika ledande befattningar. Kompletterande intervjuer genomfördes i efterhand med personer som kunde tillföra utredningen intressanta kunskaper och perspektiv. När intervjuerna var genomförda låg den insamlade kunskapen till grund för en serie workshoppar som genomfördes på plats i kommunerna. Sweco besökte 6 av de 9 kommuner som ingick i undersökningen. Sammantaget medverkade runt 60 personer på workshopparna.

Resultatet av enkätundersökningen visade att kommunerna saknar specialistkompetens inom en rad områden som är kopplade till välfärdsteknik. Det finns ett intresse för förändringsarbete och samverkan och majoriteten av kommunerna beskriver att samarbetet med universitet och högskolor är önskvärt men att det behövs en kontaktperson mellan kommunerna och forskningen för att möjliggöra detta. Kommunerna upplever att det saknas en tydlig strategi och mål för digitaliseringsarbetet. De farhågor som kommunerna såg med en medverkan i en framtida regional restbädd handlade om att kostnaden skulle bli för hög i relation till vinsten eller effekten av medverkan. Sweco uppfattar att farhågan är kopplad till en föreställning om att kommunerna tillsammans skulle finansiera den eventuella testbädden.

Resultatet av intervjuerna och de workshoppar som Sweco genomförde visade att kommunerna saknar en tydlig strategi och omvärldsbevakning när det gäller frågor om e-hälsa och digital teknik. Det finns både teknikoptimism och teknikpessimism bland de anställda och i ledningen. Teknikpessimismen var något högre bland de anställda, vilket sannolikt dels beror på att många har dåliga erfarenheter av tidigare teknikimplementeringar dels att digitalisering upplevs som ett hot mot yrkesrollen. Majoriteten av kommunerna uppger att de kommer att saknas personal i framtiden. Det gäller särskilt sjuksköterskor och teknisk personal. Resultatet från såväl enkäten, intervjuerna och workshopparna visar att kommunerna ser samverkan som ett sätt att lösa framtidens vård- och omsorgsutmaningar.

7. SWECOS REKOMMENDATIONER

Sweco uppfattar ett behov där ett regionalt samarbete med en testbädd kan hjälpa kommunerna i sin strävan efter att göra rätt prioriteringar i arbetet med att digitalisera vård- och omsorgsarbetet.

Genom Swecos kartläggning framgår att det måste vara tydligt vad det är för fördelar med ett eventuellt framtida samarbete med en regional testbädd. Det måste gagna kommunen på ett tydligt sätt. Ur det omfattande material som Sweco samlade in under hösten har några centrala punkter identifierats som centrala för kommunernas möjlighet att tillhandahålla vård och omsorg för sina kommuninvånare. De var:

- Strategi & omvärldsanalys
- Inköp, avtals- och upphandlingssamverkan
- Juridik och etik
- Test och utvärdering
- Utbildning och IT-kunskap
- Politisk vilja

Swecos bedömning är att det finns ett samlat intresse från regionens kommuner att delta i en regional testbädd. Det var ingen av de medverkade kommunerna som gav en annan signal. Då är frågan på vilket sätt kommunerna kan samverka i testbädden. I samband med intervjuer och samtal med företrädare för kommunerna framkom att det finns ett behov av en koordinerad funktion som kan agera som en länk mellan testbädden och kommunen. I enkäten beskrevs funktionen som ansvarig kontaktperson. I samtalen med medarbetare runt om i regionen nämndes funktionen som IT-uska eller IT-syrra. Idag saknas en sådan funktion och i flera fall leder det till att det arbete och den kunskap som finns i den befintliga testbädden inte når ut till kommunerna.

Det är viktigt att den person som fungerar som kommunens koordinator är placerad i en position som medför att hen har en överblick av kommunens arbete. Redan idag finns ett etablerat kommunalt nätverk som arbetar på uppdrag av socialcheferna för att stödja utvecklingen inom område hälsa och välfärdsteknologi med syfte att uppnå målen i Vision e-hälsa 2025. Sweco föreslår att kommunerna antingen utvidgar tjänsten som redan finns i detta nätverk för att också inbegripa den koordineringstjänst som blir en länk mellan kommunen och den regionala testbädden. Alternativt kan kommunen utse en ny tjänst som har rollen som koordinator. Det är oavsett viktigt att personen har ett tydligt mandat och möjlighet att ägna sig åt sin tjänst minst en dag i veckan av sin arbetstid. I vissa kommuner kan tjänsten behöva utökas beroende på kommunens egen målsättning och ambition.

Digitaliseringsombud

Den koordinator som Sweco föreslår kan beskrivas med hjälp av titeln digitaliseringsombud. Det är en person som genom sin position i kommunen har möjlighet att göra en inventering av de behov som finns. Därefter är det möjligt att genom testbädden erhålla kunskap om en lösning. Genom inventeringen får testbädden samtidigt kunskap om vilka frågor som kommunerna brottas med. Det kan i sin tur leda till ett samarbete mellan testbädden och näringslivet för att lösa kommunernas utmaning. Det kan leda till att universitetet eller någon annan aktör i det nätverk som testbädden arbetat upp kan bistå med hjälp om det gäller något av de områden som rapporten identifierat som

centrala. Digitaliseringsombudet bidrar till att testbäddens arbete blir behovsstyrt. Rollen som digitaliseringsombud inbegriper också:

- Att ingå i ett nätverk där tolv andra digitaliseringsombud kan samordna och diskutera regionens utmaningar från ett kommunalt perspektiv.
- Möjlighet att samordna test, producera och sprida kunskap om produktutvärderingen till andra kommuner.
- Genom digitaliseringsombudet kan entreprenörer och företag testa system och produkter i kommunerna.
- Ombuden kan genom testbäddens upprättade kontakter med universitet upprätta samarbete med forskare som kan utvärdera de system och produkter som kommunerna implementerar.

IT-ambassadör

Digitaliseringsombudet behöver i de flesta kommuner kompletteras med vad Sweco benämner som en eller ett antal IT-ambassadörer. Det är en person, eller personer som befinner sig i den kommunala verksamheten. Det är sannolikt redan befintliga medarbetare som får ett utökat uppdrag att vara kommunens koordinatörer gentemot digitaliseringsombudet. Det gör att digitaliseringsombudet kan erhålla kunskap om hur vissa digitala lösningar fungerar och vilken utbildning som kan vara relevant. Ambassadören kan fungera som en lokal utbildare för programvaror och hur vissa system fungerar. Swecos erfarenhet är att sådana verksamhetsnära utbildningsfunktioner på ett bra sätt kan säkerställa en effektiv och relevant utbildningsinsats utifrån medarbetarnas och verksamheternas behov. I en större kommun kan det finnas flera ambassadörer som ansvarar för olika system. Dessa två funktioner medför att testbäddens kunskap når hela vägen ner i de kommunala organisationerna. Samtidigt erhåller testbädden kunskap om vad som händer i kommunerna. Det är sannolikt nödvändigt för att de digitala lösningarna om kommer blir implementerade.

Sammanfattningsvis föreslår Sweco två roller för en hållbar utveckling. Det är två roller som syftar till att få fart på digitaliseringsarbetet i kommunerna genom ett regionalt samarbete.

Politisk vilja

En testbädd är en plattform som samlar den kunskap som är relevant för att lösa kommunernas "problem" när det gäller utveckling av välfärdsteknologi som gynnar individen, samhället och näringslivet i Örebro län. En testbädd är inte statisk utan anpassar sig för att företag, akademi och andra organisationer kan samverka vid utveckling, test och införande av nya produkter, tjänster, processer eller organisatoriska lösningar inom utvalda områden.

För att en regional testbädd skall fungera krävs en politisk vilja. Viljan manifesteras genom tillsättning av ett digitaliseringsombud med ett tydligt mandat att driva frågan om digitaliseringen i kommunen. Det är viktigt att det är en person som har en direkt kommunikation med kommunledningen för att kunna initiera samarbeten med andra kommuner och inte minst med testbädd äldre och funktionsnedsatta.